

Welke ontwikkelingen beïnvloeden studiekeuze?

Laveren tussen droom, wens en realiteit

Harry Meerts

Onmiskenbaar is er sprake van een maatschappelijke druk om optimaal te presteren en succesvol te zijn. Onderwijsbeleid focust de afgelopen jaren sterk op rendement. Deze ontwikkelingen hebben invloed op het maken van een studiekeuze. Waar wijst het toenemend aantal burn-outs onder docenten en de toenemende studiedruk onder leerlingen en studenten op? Hoe is het uitvalpercentage in mbo, hbo en wo te verklaren? Het zijn vragen die ertoe geleid hebben dieper in deze materie te duiken.

Ik besef terdege dat in de beperktheid van een artikel het onmogelijk is alle ontwikkelingen te beschrijven. In dit artikel baseer ik me voornamelijk op het verslag van de onderwijsinspectie, uitgebracht in april 2018 en op het proefschrift van Evelyne Meens ter verkrijging van de graad van doctor aan Tilburg Universiteit eveneens uit 2018.

De beide rapporten belichten elk een ander aspect van de studiekeuze. Een geslaagde studiekeuze hangt onder andere af van de mate van aansluiting tussen de verschillende onderwijsniveaus. Met name het inspectierapport geeft interessante inzichten. Daarnaast is ook een juiste voorbereiding op een toekomstig studietraject door de aspirant-student van groot belang. Het onderzoek van Evelyne Meens richt zich op individuele verschillen bij studenten in studiekeuzes en studiesucces. Zij heeft zich met name verdiept in het begrip 'motivatie'.

Ontwikkelingen per onderwijsniveau

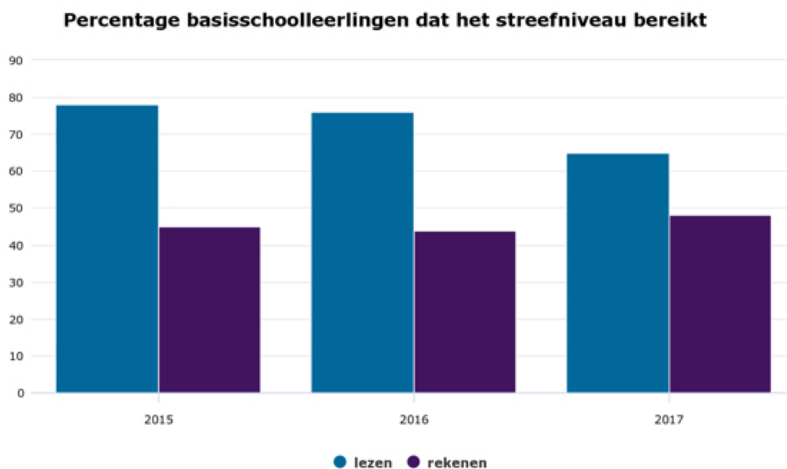
Ik begin met een overzicht van een aantal belangrijke bevindingen per onderwijsniveau uit het onderwijsinspectierapport.

Basisonderwijs

In het onderzochte schooljaar 2016 – 2017 kreeg 50 procent van de leerlingen van groep 8 als advies havo, havo/vwo of vwo. Daarbij is het percentage leerlingen met een vmbo tl-/havo-advies (8,5 procent) niet meegerekend. Voor het eerst was van alle uitgebrachte adviezen het vwo-advies met 21 procent het meest gegeven advies. Belangrijk daarbij is te weten dat vanaf het schooljaar 2014 – 2015 het advies van de leerkracht van groep 8 leidend is in het schooladvies. De CITO (of een andere eindtoets) wordt later bekend. Mocht het advies van de eindtoets hoger uitvallen dan dient de leerkracht zijn advies te herzien. Omgekeerd is dit niet het geval. Het inspectierapport constateert dat in het schooljaar 2016-2017 het percentage leerlingen dat een hoger eindadvies kreeg dan de eindtoets zou rechtvaardigen in twee jaar tijd met 4 procentpunten gestegen is tot 30 procent.

Tegelijkertijd wordt in datzelfde rapport geconstateerd dat in het schooljaar 2016 – 2017 het streefniveau leesvaardigheid – in vergelijking met het voorafgaande schooljaar – met 10 procentpunten daalde en door 65 procent van de leerlingen van

Tabel 1. Percentage basisschoolleerlingen dat het streefniveau bereikt. Bron: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs

groep 8 behaald werd. Aanzienlijk lager nog is het percentage leerlingen van groep 8 dat het streefniveau rekenen behaalde: 48 procent, een vrij stabiel percentage in vergelijking met de voorafgaande jaren.

Voortgezet onderwijs

De inspectie constateert een onverwachte terugval in de examenresultaten van het vak wiskunde. Ze verwijst in haar rapport naar de internationaal vergelijkende PISA-onderzoeken, waaruit over het geheel genomen een lange termijn daling van prestaties blijkt. De prestaties in wiskunde en de natuurwetenschappelijke vakken dalen het sterkst.

Tevens verwijst de inspectie naar het OESO-rapport uit 2016 waarin gesteld wordt dat de motivatie van Nederlandse leerlingen – internationaal vergeleken – laag is. In dit rapport wordt onder andere verwezen naar een minder sterk doorzettingsvermogen en openheid om moeilijke vraagstukken als een uitdaging te zien. Docenten worden aangespoord meer gedifferentieerd te werken om tegemoet te komen aan individuele leerbehoeften. Ten slotte constateert het OESO-rapport dat in Nederlandse klaslokalen orde en discipline nogal eens ontbreekt.

Vervolgonderwijs (mbo, hbo, wo)

De opwaartse trend van diploma's lijkt gestopt. Alleen in het mbo behaalt een groeiend aantal studenten een diploma op een steeds hoger niveau (3 of 4). In het hoger onderwijs wisselen studenten relatief veel van opleiding in de propedeuse of stoppen met studeren. Het hoogste percentage switchers vinden we in WO techniek (31 procent) en dit steeg de afgelopen jaren.

In het hbo behalen minder studenten een diploma binnen 5 jaar (nominaal +1). De gegevens over de afgelopen jaren laten zien dat het percentage gedaald is in de afgelopen 10 jaar (van 67 procent naar 61 procent). Het wo daarentegen laat een sterke verbetering zien in de afgelopen 10 jaar (van 48 procent naar 72 procent).

Duidelijk is dat er vanaf het basisonderwijs een trend naar instroom op een hoger niveau is, maar dat deze hogere instroom gepaard gaat met een daling van de leerprestaties. De uitval- en switchpercentages in het hoger onderwijs veranderen – ondanks genomen maatregelen – niet noemenswaardig. Dat rechtvaardigt de vraag wat er aan de basis ligt van een geslaagde studiekeuze en studiesucces.

Het onderwijsbeleid kenmerkte zich in de afgelopen jaren door een sterk rendementsdenken en het bestrijden van uitval

Studiekeuze en studiesucces

In haar proefschrift stelt Evelyne Meens dat de twee hoofdredenen van uitval een gebrek aan motivatie en het maken van een verkeerde studiekeuze zijn. Het voorbereidingsproces van de leerling op het maken van een studiekeuze kenmerkt zich door identiteitsexploratie en identiteitscommitment enerzijds en motivatie anderzijds. Leerlingen die minder goed exploreerden en vanuit extrinsieke motivaties en zonder specifieke motieven kozen voor een vervolgstudie, vormden een risicogroep voor voortijdige uitval. Bovenal bleek uit haar onderzoek dat motivatie op zichzelf staand echter de beste voorspeller van studiesucces in het eerste leerjaar was. Met name motivatieprofielen van hoge kwaliteit (intrinsiek gemotiveerden) correleerden positief met studiesucces.

In haar proefschrift stelt Meens dat intrinsieke motivatie sterk verbonden is met het welbevinden van de student. Onderdelen die dit welbevinden bepalen zijn de behoefte aan autonomie, de behoefte aan verbondenheid en de behoefte aan competentie. Deze behoeften zijn gemeten aan de hand van vier indicatoren, te weten tevredenheid met studiekeuze (autonomie), sociale integratie (verbondenheid),

academische integratie en zelfvertrouwen (competentie). Intrinsieke motivatie van studenten bleek het sterkst samen te hangen met de tevredenheid met de studiekeuze (behoefte aan autonomie) en de academische integratie (behoefte aan competentie). Meens pleit ervoor om aspirant-studenten in een eerder stadium kennis te laten maken met het curriculum en duidelijker te communiceren over de moeilijkheidsgraad van de opleiding. Hierdoor zal de aspirant-student minder uitgaan van een zelf geconstrueerd beeld van de studie en het werkveld.

Onderwijsbeleid

Het onderwijsbeleid kenmerkte zich in de afgelopen jaren door een sterk rendementsdenken en het strijden van uitval. Het invoeren van de studiekeuze-checks, het bindend studieadvies in de propedeuse alsook veranderingen in de studiefinanciering zijn maatregelen die de efficiency en het rendement moeten verhogen en de uitval moeten tegengaan.

De opwaartse trend van diploma's lijkt gestopt

In haar kamerbrief van 25 oktober jl. pleit minister Engelshoven voor een toegankelijker hoger onderwijs dat recht doet aan kansengelijkheid. Letterlijk stelt zij: "Ik wil dat er bij de overgang naar het hoger onderwijs zo min mogelijk belemmeringen zijn waarbij iedere student kan rekenen op voldoende en passende ondersteuning." Zij heeft het voornemen om het aantal fixusstudies te verminderen. Daarnaast wil zij het negatief bindend studieadvies koppelen aan 40 studiepunten. Inmiddels lijkt zij – door de vele protesten uit het hoger onderwijs – terug te komen op dit laatste voornemen. Veel geld stelt zij beschikbaar voor intensivering van de samenwerking tussen enerzijds vo/mbo en anderzijds het ho-

ger onderwijs met als doel te komen tot een betere aansluiting en studiekeuze. Dit voornemen sluit aan bij de aanbevelingen van Meens.

Kijken we naar de uitkomsten van de aangehaalde onderzoeken dan rijst de vraag vanuit de invalshoek van de keuzebegeleiding of – naast deze maatregelen – ook niet andere aandachtspunten geformuleerd moeten worden. Hoe kunnen we meer recht doen aan talentontwikkeling om te voorkomen dat de geconstateerde daling van leerprestaties (ingezet in het basisonderwijs) tot nog meer uitval gaat leiden? Wat is er nodig om het risico te verkleinen dat in de gehele onderwijsketen docenten meer en meer geconfronteerd worden met leerlingen die op hun tenen moeten lopen? Hoe reduceer je de kans dat leerlingen geconfronteerd worden met eisen waar zij moeilijk aan kunnen voldoen?

In dit kader is het ook interessant om stil te staan bij de constatering in het Inspectierapport dat burgerschapskennis van Nederlandse leerlingen laag is (ten opzichte van vergelijkbare landen). Nederlandse leerlingen vinden 'het recht op een eigen mening' het belangrijkste aspect van burgerschap. Elementen zoals aan de wet gehoorzamen, andere mensen helpen, hard werken of bescherming van het milieu vinden leerlingen in Nederland in vergelijking met leeftijdsgenoten elders minder belangrijk. Wist deze toenemende assertiviteit (in zichzelf een positief aspect) niet te veel op het realiseren van de eigen wensen? Maar gaat deze wens niet gepaard met een daarbij passende inspanningsverplichting en motivatie?

Tot slot

De beschreven ontwikkelingen en de beleidsvoornemens kunnen zorgen voor een patstelling tussen dromen en wensen van leerlingen (en ouders) enerzijds en de doelen die onderwijsinstellingen (moeten) nastreven anderzijds. Prestatieafspraken met onderwijsinstellingen (rendement en uitvalbestrijding)

én een grotere toegankelijkheid kunnen slechts gerealiseerd worden als we heldere afspraken met elkaar maken. Óf we handhaven ons huidige bestel, maken het toekomstbestendig en zetten in op het versterken van de leerprestaties en motivatie. Óf we gaan met elkaar op zoek naar een onderwijsbestel dat recht doet aan talentontwikkeling van iedere leerling en dat past bij de toenemende opwaartse maatschappelijke druk en de wens tot toegankelijkheid. In het eerste scenario nemen we voor lief dat uitval een neveneffect is en rekenen we de leerling/student en de onderwijsinstelling hier niet op af. In het tweede scenario bieden we leerlingen en onderwijsinstellingen ruimte en financiële middelen om te onderzoeken waar passie en professionaliteit elkaar het beste kunnen ontmoeten. ■

Referenties

- Engelshoven I. (2018, 25 oktober). *Toegankelijkheid en kansengelijkheid in het hoger onderwijs*. (Kamerbrief). Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Inspectie van het Onderwijs. (2108). *De Staat van het Onderwijs 2018. Onderwijsverslag over 2016/2017*. (Rapport). Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Meens, E.E.M. (2018). *Individual differences in students' educational choices and study success* (doctoral dissertation). Tilburg University and Fontys Hogescholen.
- OECD. (2016). *Netherlands 2016: Foundation for the future, Reviews of National Policies for Education*. Parijs: OECD Publishing.

Harry Meerts

Harry Meerts is werkzaam als studie- en loopbaanadviseur bij Profiel ASL te Sittard en actief in het voortgezet onderwijs, mbo, hbo en wo. Tevens is hij actief als ontwikkelaar van leermiddelen voor het vo, gericht op een doorlopend en ontwikkelingsgericht portfolio voor Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB).

Annet Brinkhuis Opleidingen

Loopbaancoaching en persoonlijke ontwikkeling

Post HBO Register opleiding tot loopbaancoach

- * Geregistreerd bij de Stichting Post Hoger Beroeps Onderwijs Nederland
- * Individueel coachtraject bij de start van de opleiding
- * Maximaal twaalf deelnemers per lichter garandeert persoonlijke aandacht

Cursus Studiekeuzecoach

- * Je leert hoe je jongeren kunt begeleiden bij het maken van een studiekeuze
- * Format ontwikkeld door Annet Brinkhuis
- * Vier dagdelen

Masterclass Loopbaancoaching

- * Verdieping voor ervaren loopbaanprofessionals en coaches
- * Nieuwe methodes, inzichten en technieken
- * Zes dagen verspreid over één jaar

Meer weten, of nieuwsgierig naar ons overige aanbod?

Kijk dan op www.annetbrinkhuisopleidingen.nl

Brink 29 1251 KT Laren | info@annetbrinkhuisopleidingen.nl

035 69 22 881 | www.facebook.com/Annetbrinkhuisopleidingen

